

A bölcsődei zenei nevelés

Bevezetés

A bölcsődei zenei nevelésről sokfajta megvalósítással találkozhatunk a gyakorlatban. Ezért vált szükségszerűvé, hogy szakmai szempontokat szem előtt tartva sorra vegyük, mitől lesz megfelelő a 0-3 éves korosztály számára az a zenei légkör, ami a bölcsődei intézményes keretek között körül veszi. Írásomban először a zenei nevelés fontosságáról ejtek szót, majd a XX. és XXI. századi zenepedagógiai reformokat ismertetem. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azokat az agykutatásokat sem, melyek már ebben a korai szenzitív időszakban nagy jelentőséget tulajdonítanak a zenei nevelésnek. Ezután részletesen foglalkozom a bölcsődei ének zene neveléssel: mi a célja, feladata, milyen hangingerek veszik körül a gyermekeket. Tapasztalataim azt mutatják, hogy a bölcsődei dalanyag nem mindig megfelelő a korosztály számára. Azt, hogy milyen dalokat, milyen alkalmakkor, milyen korosztálynak énekelünk, nagyon meghatározó és fontos módszertani szempontból. Ezért nem elhanyagolható a felelősségteljes, szakmailag megalapozott tervezés, mely előfeltétele a sikeres, eredményes, élvezetes zenei nevelésnek. Nem utolsósorban, pedig a kisgyermeknevelők munkáját kívánom segíteni azzal a gyűjtéssel, amiben egy bölcsődei évre találhatóak gyermekdalok, a magyar néphagyományokra, jeles napokra épülve.

I. A kisgyermekkor zenei nevelés fontossága

A zenepedagógia különböző módszerei segítik a zenei képességek kifejlesztését. A zenei képességeken túl, a rendszeres, jól megtervezett, szakmailag megfelelően képzett pedagógus vezette zenei nevelés pozitívan hat a kisgyermek általános fejlődésére, érzelmi életére, értelmi képességeinek alakulására, társas magatartására. A zenei tevékenységek az érzelmeiken keresztül a személyiség egészét áthatják, az ez által létrejövő transzferhatás érvényesül egyéb, nem zenei területen is (Kokas, 2008). E transzferhatás létezését támasztják alá, illetve írják le Kodály Zoltán (Kodály, 1972), Kokas Klára (Kokas, 1972), Forrai Katalin (Forrai, 1986, 1974), Mélykútiné Dietrich Helga (Mélykútiné, 2004), Nagy Balázné Szarka Júlia (Nagy, 1997), Laczó Zoltán (Laczó, 1976) tapasztalatai és vizsgálatai.

1.1. Zenepedagógiai reformok a XX. században

Ma, amikor a bölcsődei oktató-nevelő tevékenység a reform törekvések részévé vált, szükségszerű követelménynek tartjuk, hogy a bölcsődei ének-zene foglalkozások területén, az adott lehetőségeinkhez mérten, lépést tartjunk a korrallal. Az új bölcsődei pedagógia egészéről alkotott felfogás nyitottabb. Ez nem lehet másképp az ének-zenei nevelés területén sem. Igyekezniünk kell a reform adta lehetőségeket és az egyéni újítási próbálkozásainkat kiegyensúlyozott módon, túlzásmentesen alkalmazni, így elkerülhetjük az olyan ellentmondásos helyzetek kialakulását, mint például a személyiség alakulásának fontos tényezője, az akarati tevékenység nevelésének elhanyagolása. Ez a későbbiekben komoly személyiségzavarokat okozhat.

A XX. században megjelennek már különböző reformpedagógiai törekvések, amelyekben jelentős szerepet kapnak a művészetpedagógiai irányzatok. Itt a gyermek alkotóképességének a kibontakoztatását helyezték előtérbe. A magyar néphagyományokon alapuló, a zene és ritmikus mozgás összekapcsolásával egy új önkifejezési mód bontakozott ki, és kezdett egyre inkább teret hódítani.

Maria Montessori (1870-1952) koncepciójában különböző készségfejlesztő eszközöket, zajkeltő eszközöket, kisebb hangszereket alkalmazott. Megjelenik nevelésében a hang, zaj, csend elkülönítése. A Montessori pedagógia sajátossága a csendjáték. Lényege a csend átélése, a befelé figyelés, a belső nyugalom átélése. A zene hatására automatikusan koncentráltabbá, figyelmesebbé válnak mozgásukban, eszközhasználatban – játékeszközök, hangszerek egyaránt. Szerinte a csend felfedezésével lehet a gyermek hallását előkészíteni az érzékek alapján történő zenei nevelésre. Három fő területre osztotta a zenei nevelést:

- a csend megismertetése
- hallásfejlesztés
- a zenei művészet kezdetére való felkészítés.

Rudolf Steiner (1861-1926) Waldorf-módszerében is kiemelt szerepet kap a zenei nevelés, euritmia foglalkozásokon keltik fel a gyermekek zenei érdeklődését. Az euritmia a versek és zenedarabok egy időben hangzó és vizuális élményként való megjelentetése, innen az elnevezés is: szép, jó ritmus.

Az euritmia az egész test mozgásával, a tér és idő világában teszi láthatóvá a hangzó beszédet vagy a zenét. Ha az ember az egész testével beszél és énekel, a szó, a zene újra tetté, teremtő erővé válik. Sokoldalú hatását bizonyították, többek között:

- Élettani hatásként javítja az izomtónus-szabályozást, élénkíti az anyagcsere-folyamatokat,
- A beszédhez, olvasás-előkészítéshez kapcsolódó készségeket fejleszti, többek közt kialakítja, fejleszti az utánzó-készséget, segíti a testséma kialakulását, fejleszti a térbeli tájékozódást, javítja a mozgáskoordinációt, segít a harmonikus mozgás- és beszédritmus kialakításában, kialakítja a beszédfigyelmet, segít a szókincs megtartásában, mobilizálásában,
- Lelki hatásként a test átjárhatóvá válik a lélek számára, megteremtődik a kettő egyensúlya, fejleszti az egymásra való odafigyelést, elősegíti az én erősödését, az önkontroll kialakulását,
- Kognitív funkciók hatásként fejleszti a figyelem tartósságát, fejleszti a vizuális és a verbális emlékező-készséget, elősegíti az összefüggések felismerését, szerepet játszik a gondolatritmusok kialakulásában.

Carl Orff (bajor zeneszerző, zenepedagógus) koncepciója

A ritmikai improvizációra épül, kiindulópontja még a gyermekdalok- és játékdalok felhasználása. A testhangszerek mellett néhány melodikus-ritmikus hangszert is készített Orff. Fa- és fémlapokból xilofont, harangjátékot, metallofont készített, majd üstdob, dob, gong és cintányér egészítette ki a sort. Zenei tapasztalatot csak aktív részvétellel szerezhethetünk, s ennek meg kell előznie a hangszertanulást – vallja Orff. A zene kiindulópontja elsősorban a ritmus, a dallam csak másodlagos; az aktivitás során a beszédből ritmus, a ritmusból dallam lesz. Fontos a zene, tánc, beszéd egysége, afféle „összművészet” ez a gyerekek szintjén: hangszerekről saját testük „gondoskodik” (taps, csettintés, dobantás, stb.). Népzene is alapozza a tanítást, mert a gyermek számára ezt tartja a zenei befogadás természetes útjának. Tanítási anyagának kiinduló pontja a régi gyermekdal-anyag és az ötfokúság. Hazánkban is több helyen részlegesen használják ezt a módszert és az ún. Orff-hangszereket.

1.2. Edgar Willems flamand zenepedagógus– módszer

A zenei fejlesztés fokozatainak, esetleges óvodai vonatkozásainak elemzése előtt említést kell tenni Willems filozófiai gondolatairól, melyben sok hasonlóságot fogunk találni a Kodály koncepció alapelveivel. A két mester kölcsönösen tisztelte egymás munkásságát. Williams külön figyelmet szentel a zenei nevelésben működő tudatosságoknak, megkülönböztetve:

- ritmikai;
- dallami;
- harmóniai tudatosságot.

A zenei fejlesztés fokozatairól néhány általános szabályt fogalmazhatunk meg. A zenei nevelést már a bölcsődében el kell kezdeni, a következő fokozatban: az érdeklődés felkeltése, a tudatosítás és az absztrakció, vagyis az elvonatkoztatás. Ez utóbbi már az óvoda idejére kerül, és előkészít az alap kompetenciákra, továbbá a társas énekrésre, táncra, hangszere. A gyerekek már korán megtanulják a hangok utánzását, mert meg kell éreznük minden hangot, zajt és zenét. Williams szerint akár heti egy óra is elegendő az egyéni vagy kiscsoportos foglalkozásokon, melyek a következő fázisokon zajlanak le:

1. megtanulni hallgatni (eszközök csend);
2. ritmusfejlesztő gyakorlatok;
3. éneklés;
4. járás és mozgás zenére

Jacques Chapuis, a lyoni Williems Intézet professzorának idézete: „...a módszer nem lehet egyenlő a céllal, csak az eljutás egyik útját jelöli meg, és bármilyen módszer sem hagyhatja figyelem kívül az élő pedagógiát. Ami idejét múlta, az kiemelhető, és a legfontosabb a tanár-diák (óvónó-gyermek) kapcsolatában az egymásra találás, melyben a tanár is befogad a gyerek cselekedeteiből.”

1.3. Kodály Zoltán zenepedagógiája

„...Rá kell egyszer már mutatni a legkisebbek nevelésének országos kulturális jelentőségére. Ha nem ültetjük el a zene magvát a legzsebbebb korban, később hiába próbálkozunk vele: ellepte a lelkeket a gyom. Van-e szebb hivatás, mint új kertbe az első jó magot vetni?” (Kodály, 1975.)

Tudományos vizsgálatok nélkül már 1956-ban foglalkozott az ének-zenei nevelés transzferhatásaival. Ráirányította a figyelmet az egész személyiségfejlődésre gyakorolt pozitív hatásaira. A kisgyermek elsősorban érzelmi lény, a zenei tevékenységek során átéli a zene által keltett érzelmi hatásokat, mely egyfajta mintaként is szolgál az őt körülvevő világ megismeréséhez, és megértéséhez. A látással, hallással, mozgással kiegészülő tevékenységek pozitív érzelmi hatásával serkentik az agyműködést. Az auditív, vizuális és motoros ingerek aktivitásra készítetnek, mely olyan élménymintát eredményez a kisgyermeknél, amely alapul szolgálhat a későbbi zenei, tanulási folyamatok, hangszeres élmények átéléséhez, ösztönző tovább viteléhez. Kodály rávilágított, hogy a zene nem csupán zenére tanít. Életkori sajátosságainak megfelelően öröm forrása a zene, oldja benne a feszültséget, meghatározza hangulatát, érzelmeire hat, önfeledt játékra ad lehetőséget, felszabadító,

léleksimogató. A közös zenélés erősíti az alkalmazkodó képességét, a közösség, az összetartás s legfőképpen a szeretet érzését. Megtanítja s idővel minden kisgyermekben kialakul a türelem a kitarítás, szabálytudat képessége. Fejleszti esztétikai érzékét, hisz ha értékes zenét hallgat a későbbiekben ő is csak ezeket fogja szívesen hallgatni. Kreativitást és rögtönzést tanul a zenei nevelése keresztül. Néhány alkalommal elénekelt dal, kedvet kelthet, mintát adhat az önkéntes utánzásra, spontán dúdolgatásra, énekelgetésre.

Ezeket a megfigyeléseket később különböző irányokból megközelítő tudományos hatásvizsgálatok bizonyították, az intenzív zenei nevelés pozitív transzferhatását igazolták.

A kodályi elvekhez híven a kisgyermeknek is a legjobb, értékes zenei anyagot szükséges válogatni: a néphagyományt, a felnőtt játékát a gyermekkel, meghallgatásra pedig a népdalokat hangulatkeltésként. Ezeket a megfigyeléseket később különböző irányokból megközelítő tudományos hatásvizsgálatok bizonyították, az intenzív zenei nevelés pozitív transzferhatását igazolták.

„Mindig a 0-7 éves korú gyermeknek való zenei anyagól válogassunk, ez pedig elsősorban a néphagyomány! Ebben a korban a gyermek a magyar népi mondókákon, énekeken, játékokon, népdalokon keresztül elsajátítja zenei anyanyelvét, megalapozza zenei ízlését és magyarságtudatát. Beszédét is ezek fejlesztik a legtökéletesebben, érzelmileg is, tartalmukat tekintve is ezek állnak hozzá legközelebb. „Fűrösszük a gyermeket a népdalokban, nevelődjön bele a hagyományokba”- mondta Kodály.” (Komáromi 2012:14)

1.4. Kodály követői: Forrai Katalin, Kokas Klára, Gállné Gróh Ilona

Kodály Zoltán tanítványai közül Kokas Klára és Forrai Katalin munkássága emelkedik ki, ők vitték tovább, hirdették világszerte, csiszolták Kodály legkisebbekre is alkalmazható elveit, útmutatásait.

Forrai Katalin (1926-2004) neve elválaszthatatlanul összeforrt a kisgyermekkori zenei nevelés ügyével. A magyar zenepedagógia nagyköveteként járta a világot, népszerűsítve a Kodály –módszert, mely elsősorban az iskolások és a felnőttek képzésével foglalkozott. Saját nevelési rendszerében a zene, a mozgás és a játék az óvodás és bölcsődés korú kisgyermek életkori sajátosságainak figyelembevételével került kidolgozásra.

„A zene hatása olyan emberformáló erő, mely kihát az egész személyiségre. Az értékes zene fogékonyra teszi az embert a szép befogadására, formálja ízlését, és emberi magatartását. Minden nép zenei nevelésének a saját néphagyományából kell kiindulnia.”(Forrai, 1974)

Dr. Kokas Klára (1929-2010) aki a zenei hangélmény által kiváltott érzelmi állapotot a mozgás, a tánc eszközeivel is képes megjeleníteni. Módszerében a zenére való teljes figyelés összekapcsolódik az improvizált mozdulattal, fontos eleme az ismétlődő hangzás, dallam meghallgatása, előadása és közös megszólaltatása. A végeredmény nem ritkán szólótánc, elképzelt kép, történet, vagy mese, mely önfeledt kifejezése a gyermek érzésvilágának. A zene így kisugárzik, a mozdulatban láthatóvá válik, és a történetben testet ölt.

Napjainkban egyre inkább elterjedőben vannak országszerte az úgynevezett „ringató foglalkozások”, melyek megálmodója és kidolgozója Gállné Gróh Ilona, aki Forrai Katalin tanítványaként szintén a Kodály hagyatékból kiinduló, ének - zenei nevelés lelkes hírvívője. Foglalkozásain az édesanyák pár hónapos csecsemőjükkel vehetnek részt és a magyar népdalok, gyermekjátékok, mondókák sokszínű lehetőségeivel ismerkedhetnek meg képzett szakemberek, foglalkozásvezetők irányításával. A közös zenei hangélmény felejthetetlen érzelmi töltődést jelent hallgatónak, aktív résztvevőnek egyaránt.

1.5. Az agyféltekék dominanciája

Közismert tény, hogy az emberi agy két féltekéből áll, amelyeket bonyolult ideghálózat köt össze. A két féltekének eltérő, egymást kiegészítő szerepe van. A bal félteke a logikus elemző, inkább a gondolkodás, a ráció alapján működik, míg a jobb félteke a szintetizáló, kreatív terület, mely a fantázia, képek, az ösztönös megérzés felhasználásával segít megérteni a világot. Itt található a kreativitás, a képalkotás, az érzelem és a zenei élmény feldolgozásának helye. A jobb félteke a „muzikálisabb”, ez elsősorban a dallam felismerésében mutatkozik meg. A bal félteke elsősorban ritmusazonosító. Ezek lényegében olyan tanult tulajdonságok, melyek az agy érésének következményei. Az agy fejlődése, muzikalitása, a féltekék működése és az egyedfejlődés egyes periódusai között szoros összefüggés mutatható ki. A kisgyermekkorban történő speciális képességek fejlesztése, célirányos tudatosítása, memóriakapacitás, féltekei dominancia, fókuszált, tartós figyelem kialakulása, alapul szolgál a későbbiekben egyre absztraktabb, és komplexebb képességek kialakulásához. Ha hiányos, vagy nem történik meg a szenitív periódusban ez az alapozás, az a későbbi életkorban komoly hátrányt jelent a gyermek érési folyamataiban, intézményi, tágabb társas környezetben való érvényesülésében, megfelelő tudás elsajátításában. Ezek az ismeretek fontos zenepedagógiai konzekvenciákat is maguk után vonnak. Legfőképpen lehetőséget kell teremteni a gyermek számára, hogy minél korábban találkozzon rendszeresen az értékes zenével, és jusson megfelelő hang, ritmikai élményhez. (Reikort, 2009)

II. A bölcsődés korú gyermek zenei nevelése

Az igényesen végzett bölcsődei zenei nevelés napjainkban is Kodály zenepedagógiai koncepciójának alapelveire, és Forrai Katalin szellemiségére, tanításaira épül. Összhangban van a bölcsődei nevelés–gondozás alapelveivel, és a Játék a bölcsődében módszertani levél tartalmával. (Kissné, 2012 Parlando)

A bölcsődei zenei nevelés segíti a kisgyermek érzelmi fejlődését, beszédképességének alakulását, a zenei hallás, éneklési képességének fejlődését, ezáltal meghatározó a gyermek egészséges fejlődésében. Az éneklés a gyermekre kedvezően hat, nyugalmat, örömet jelent, és a közös játék megerősíti bensőséges kapcsolatát a kisgyermeknevelővel. A mondókák, énekes játékok állandó ismételtetése örömforrás, amelyek a gyermek biztonságérzetét növelik. A játék, nevetés, tréfa átélése a kicsik számára egyfajta „lelki vitamint” jelent, amely a személyiség fejlődéshez nélkülözhetetlen.

Ebben az életkorban az ölbeli játékok kapnak elsődlegesen szerepet – arc simogató, kéz és lábjáratók, tenyeres és ujjkiszámoló játékok, ültetgetők, állítgatók, jártatók, hiszen a személyes közvetítés, a személyes kapcsolat nagyon fontos. A kisgyermekkel állandóan foglalkozó személy mosolya, mimikája, gesztusai, hangjai, mozgásai, együttesen nyújtja a jóérzés kellemes élményét.

Először az emberi arc és hang vált ki ingereket a gyermekben, és azután ezek az ingerek gyakrabban és könnyebben váltják ki a további reakciókat. Beszédfejlődés szempontjából nagyon fontosak a mondókák. Ritmikusságukkal lelassítják a beszédet, sokkal érthetőbbé téve azt, a játékos szóelemek a hangokat és azok összekapcsolását gyakoroltatják, hozzájárulva ezzel a hangalakok helyes kialakulásához (Forrai, 1986). Ezért indokolt tehát az a játékos mód, amely a zenei hangok észlelését összeköti az éneklésben, rímekben, ritmikus mondókákban gyakorolt aktív mozgásokkal, hogy így együtt, egymásra hatva, egymást kiegészítve érje el célját.

II.1. A bölcsődei zenei nevelés célja és feladata

A korai életszakaszban a zenei nevelés alapozó jellegű, legfontosabb célja az örömszerzés, a gyermek figyelmének, érdeklődésének felkeltése, a fogékonyság kialakítása, az ízlés formálása, az érzelmi intelligencia fejlesztése. „A zenei nevelés feladata a bölcsődében, hogy a gyermeket a magyar mondókákkal, énekes játékokkal megismertesse, a dalolással kedvet keltsen és mintát adjon az önkéntes utánzásra, a spontán dúdolgatásra, énekelgetésre: a gondozónő az énekhez tartozó ismétlődő játékmozdulatokkal összerendezett mozgásra készítse a gyermeket, fejlessze ritmusérzékét, és énekelgetéssel olyan légkört teremtsen, amelyben a gyermek jól érzi magát és maga is szívesen hangicsál.” – írja Kati néni „Ének a bölcsődében” c. könyvében. (FORRAI, 1986: 9.)

II.2. A gyermeket körülvevő hangok

A mindennapi életünk során sokféle természetes hang, zörej, emberi és zenei hang vesz körül bennünket. A kicsi gyermekek maguk is szívesen játszanak olyan tárgyakkal, amik hangot adnak: az asztalon kopácsolnak, a kockákat összeütogetik. Legfontosabb a gyermek számára az emberi hang, az éneklés, már egészen kicsi kortól kezdődően, még ha nem is érti meg a szavak jelentését. A testi szükségletein kívül a szellemi táplálékra is szüksége van: jó szóra, bátorításra, szeretetre, vidámságra, játékra, hogy kiegyensúlyozott érzelmi állapotban, jó közérzetben fejlődhessen. A gyermek számára művészi élményt jelent az ének és az egyszerű kis mondóka, amely szélessé varázsolja a felnőttel, bölcsődében a kisgyermeknevelővel való bensőséges kapcsolatát. A hangszerek is felkeltik érdeklődésüket, melyből a szeretett felnőtt csaló a szemük láttára szépen csengő dallamokat.

”Milyen szerencsés az a gyermek, aki néha hangszert hallhat, muzsikáló szülei vagy testvére játékát. És milyen szerencsés az, aki körül csend is van.” (Forrai, 1986)

A kisgyermeknevelő énekelgetése nagymértékben befolyásolja a gyermek beszédfejlődését, ezért fontos, hogy a kiválasztott dalok, hangsúlya és szövegének ritmusa a szép magyar beszéd hanghordozását, hanglejtését kövesse. A kisgyermek ebben a korban válogatás nélkül mindent befogad, ezért nagy a felelőssége a nevelőnek, hogy milyen hangingerek érik a gondjaikra bízott gyermekeket a bölcsődében.

II.3. A zenei nevelés anyaga „Csak tiszta forrásból”

A zenei anyagot szükséges nagyon körültekintően megválogatni. „Csak tiszta forrásból”, a magyar néphagyomány kincseiből - magyar népdalokból, gyermekdalokból, mondókákból - ajánlott azt a zenei repertoárt összeválogatni, amivel segíthetjük a magyar anyanyelven túl a zenei anyanyelv elsajátítását is. A kisgyermeknevelőknek ajánlott 100-150 dalt kívülről tudniuk, hogy a helyzeteknek, gyermekek igényeinek megfelelően tudjon választani közülük. Ebben az életkorban a kisgyermekek mindenre nyitottak, aminek rendkívül nagy előnyei, de ugyanakkor veszélyei is vannak. Befogadják az értékeset éppúgy, mint az értéktelent. Így a kisgyermeknevelő felelőssége óriási a dalanyagok gondos kiválasztásában, hogy megvédjük őket a nem kívánatos hatásoktól, illetve legalábbis valamennyire ellensúlyozzuk azokat. Kodály azt mondta, hogy a „zenei méreg” ellen csak jó zenével lehet védekezni: „...csakis a művészi érték való a gyermeknek! Minden más árt

neki. A csecsemő táplálékát is jobban megválogatják, mint a felnőttét. »Vitamin-dús« zenei táplálék kell a gyermeknek» (KODÁLY: 1974: 41.)

II.4. A zenei nevelés alkalmai, módjai

A zenei nevelés alkalmai, módjai közül leggyakoribb a bölcsődében a közvetlen személyes kapcsolatban történő éneklés, és ezen belül is az ölbeli játék, ami a szeretet, az elfogadás kifejezése. A csecsemő és a kisgyermek természetes igénye az ölben tartózkodás, a testközelség, ez fontos lelki szükségletet elégít ki, érzelmi biztonságot nyújt számára. Ezekben a helyzetekben örömet, élményt adnak a csak neki szóló arc-, fej- kéz- és lábjátékok, ujjszámolók, ringatók, tapsoltatók, vigasztalók, simogatók, csiklandozók, döngönyözők, höcöggetők, lovagoltatók. A játékos mozdulatokkal kifejezzük a történeteket, megjelenítjük a szimbólumokat: a gyermek tenyere lábas, de lehet kert is, az ökle cipő, pogácsa, az ujjai malacok, a válla domb (Kerekecske, dombocska, Borsót főztem, Én kis kertet kertettem, Süti, süti pogácsát, Ez a malac piacra megy). Úgy csinálunk, mintha főznénk, mintha ennénk, mintha aludnánk, mintha utaznánk. Ezzel nemcsak fokozzuk a játék örömét, de megerősítjük a szimbolikus gondolkodást is, ami alapvetően fontos a későbbi életben a művészetek befogadásához, élvezetéhez, a belső képek készítéséhez. A mondókákat dallamosan, az ének és a beszéd határán, „emelt hangon” mondjuk, mintegy „előadjuk”. Játsszunk a hangszín, a hangerő, hangmagasság, a tempó változtatásával. A szöveget erőteljesen ritmizáljuk, úgy, ahogyan a hangsúly és a szavak lejtése megkívánja. A mozgás által lelassul a beszédtempó, így a gyermeknek lehetősége van figyelni az artikulációt, a hangzók pontos ejtését, ami segíti az utánzásra épülő beszédtanulást, a pontos kiejtést. Tudatos non-verbális kommunikációval jelezzük a történeteket, a fokozódó feszültséget, végül a csattanót, a humort, az örömteli oldódást. Forrai Katalintól azt tanultuk, hogy minden kis apró mondóka egy igazi dráma: valami történik benne, valami feszültség, konfliktus keletkezik, és akkor jó, ha csattanóval, humorral feloldódik. Az érintés, a humor, a nevetés, kacagás fokozza az endorfinok (boldogsághormonok) termelődését, ami testi-lelki jó érzést ad, oldja a feszültséget, a stresszt, ezáltal erősíti az immunrendszert, egyaránt védi a gyermek és a felnőtt testi-lelki egészségét. Az együttjátszás: örömet okoz a felnőttnek és a gyermeknek egyaránt, mélyíti a kapcsolatukat, lehetőséget nyújt egymás jobb megismerésére, biztonságot nyújt a gyermeknek, a tapasztalatszerzési, tanulási lehetőségek bővülését jelenti.” (Korintus M.né és mtsai., 1997: 20.) Az egészséges gyermek önállóan, aktívan mozog, szabadon kísérletezik a különböző mozgásformákkal, gyakorolja a nagymozgásokat, próbára teszi képességeit. Örömmel fogadja, ha játékkal kapcsolódunk mozgásához. A testi fejlettségnek, mozgásfejlettségnek megfelelő állítatók, jártatók, sétáltatók, táncoltatók (Áll a baba, áll; Tánci baba, Erre kakas, erre tyúk; Sétálunk, sétálunk; Cini, cini, muzsika) változatos mozgástevékenységre adnak lehetőséget. A gyermeket biztonságosan fogjuk, tartjuk, és a szövegnek megfelelően játszunk vele: állítgatjuk, kézen fogva vezetgetjük, lépegetünk, táncoltatjuk. A szöveget jó ritmusosan hangsúlyozzuk, az egyenletes lüktetést érzékeltetve mondjuk. A játékoságot, az örömet az egyenletes mozgás és a váratlan mozgásváltás (pl. dobbantás, guggolás, fordulás) adja. Nem cél a mozgásfejlesztés, de lehet következmény. A gyűjteményekben sok variáció található az ölbeli, a mozgásos játékokból. Az a jó, ha azt választjuk, amit szeretünk, mert így leszünk hitelesek a gyermek számára. A gyermek nevét beleénekeljük, így még jobban személyéhez szóló, kedves lesz számára. Más alkalommal valamilyen játékeszközt használunk, a gyermek látóterében mozgatjuk, érzékeltetjük a zene lüktetését. Célja lehet kapcsolatfelvétel, érdeklődés felkeltés, játékezdeményezés, motiválás, ötletadás, ismeretadás, együttjátszás, a hangulat befolyásolása. A játék mozgósítja a gyermek képzeletét, segíti a fantázia működését, a szimbólumok megértését. Olyan eszközt választunk, ami megfelel a gyermek tevékenységének és a helyzetnek. Legfontosabb játékeszköz a baba, a maci, mint a gyermeket megszemélyesítő, szimbolizáló tárgy. 6 Eljátszhatjuk velük a gyermek számára ismerős helyzeteket: • A baba, a maci áll, jár, sétál, mosakodik, öltözködik, eszik, alszik, felébred, hintázik, táncol (Jár a baba, jár; Sétálunk, sétálunk; Tej, túró, tejfel, Hintá, palinta; Cini-cini muzsika). • Egy építőkocka lehet hajó (Megy a hajó a Dunán). • Egy nagyobb kocka lehet rádió, amit az ölünkben tartunk, és ha a gyermek „bekapcsolja” énekelünk, „szól a rádió”, ha „kikapcsolja”, elhallgatunk. • Egy nagyobb fagolyó lehet dió (Erre csörög a dió). • Egy színes sál lehet kígyó (Tekeredik a kígyó). • Egy puha kendő, zokni, pompon lehet cica, kutya (Itt sétál, ott mászkál; Tarka kutya). • Bábot mozgatva énekelünk állatokról, gyerekekről, felnőtekről, történetekről (Béka a fa tövén; Katalinka szállj el; Kis kacsa; Nyuszi, Gyuszi; Én elmentem a vásárba; Hová mégy te; Hopp, Juliska; Járjunk táncot). • Képeskönyv nézegetés közben állatokról énekelünk. Utánozzuk a hangjukat, változtatjuk a hangmagasságot, a tempót, a hangerőt (brummogunk, mint a medve; csiripelünk, mint az énekesmadarak; trillázunk, mint a pacsirta; morgunk, mint a kiskutya; nyávogunk, mint a cica). • A dalokhoz képes kártyákat, tapadó figurákat készítünk (gyümölcsök, termések, természeti jelenségek, stb.), és ezekről énekelünk. • Születésnapot köszöntünk játéktortával (Ég a gyertya, ég, Kapud előtt állok; Jöttem, karikán; Most érkezünk ez helyre). • Főzőcskézés közben énekelünk (Borsót főztem; Réce, ruca, vadliba; Süssél, süssél rétest). • Gyurmázáskor énekelünk a formálódó figurákról (Kis, kis kígyó; Csigá, biga; Kiugrott a gombóc). A további ötleteknek csak a fantáziánk szabhat határt. (Kissné, 2012)

Mindenképp szem előtt kell tartani a gyermekek életkori sajátosságait is

II. 5. A gyermek zenei fejlődése életkoronként

Mindenképp szem előtt kell tartani a gyermekek életkori sajátosságait is. **Tudományos kutatásoknak köszönhetően ma már tudjuk, hogy a magzat az édesanyja hasában felfogja, érzékeli a zenét, sőt reagál is a különböző hangingerekre. Megnyugszik, vagy éppen nyugtalanná válik a dallamok hatására, melyet mozgásával juttat kifejezésre. Az újszülött is reagál a zenére, hallja az anya dúdolását, mellyel álomba ringatja őt. Azok a babák, akiknek magzati-korban sok kellemes hangélményben volt részük, sokkal kiegyensúlyozottabban fejlődnek, hallásuk érzékenyebb, beszédfejlődésük is gyorsabban elindul. Érzelmi kötődésüket, biztonságérzetüket segíti az élő énekhang, a zene segít a lelki egyensúlyuk megteremtésében.**

Csecsemőkori (születéstől 12 hónapos korig)

A gyermek első nevelője a család, elsősorban az anya, apa, a szülői ház. Az énekelgető édesanya, édesapa, nagyszülő érzelmileg hat a gyerekekre. Örül a közös időtöltésnek, kedvet kap az utánzásához. Az édesanya hangja, ringatása a gyermek fiziológiai jóérzését teremti meg, mely hat az idegrendszer fejlődésére is. Jó esetben a csecsemők legalább 1 éves korukig otthon nevelkednek. Ha mégsem így alakul, 20 hetes kortól a bölcsőde fogadja a kis csecsemőket.

Születéstől-6 hónapos korig

A síráson kívül sokféle hangot adnak, jellemzően mindig valamilyen mozgás kíséretében. Fejét a hangforrás felé fordítja, ismerős felnőtt láttán lábával rugdos, végtagjait mozgatja, miközben a hangja oktáv, másfél oktáv távolságon is végigcsúszik. A még rendezetlen, nagyobb mozgásokat nagyobb hanglejtéssel kísérik, „húzza a hangokat”, aprókat sikongat. Az ismétlődő mozgásokkal ismétlődő hanglejtések keletkeznek.

6-12 hónapos korig

Már nagyon sok hangzót, hangszínt, hanglejtést ismer, a felnőttől ellesett mintát, ritmust utánozza. Nyálával, fogínyével, szápadlásával, nyelve ismétlődő mozgatásával játszik. Tetete, ájjájáj, ejejeje hangcsúszkálással főleg nyílt magánhangzókat és hátul képzett mássalhangzókat mond, de megjelennek az ajakra szorított fogínnnyel megformált vvvvvv, memememe, mámámá. A szabálytalanul ismétlődő mozgásokhoz, hangadást kapcsol, pl.: lábát ütögetve aj-aj-aj-aj, térdugózás közben a tej-tej-tej, vagy a labda ütögetése közbeni tá-tá-tá-tá hangokat képez. A fejlettebb mozgású gyermekek többet hangicsálnak lassabban fejlődő társaiknál, a kevésbé mozgékony csecsemőkhöz viszonyítva.

„Dajkanyelv”, ahogy a múlt században nevezték, fontos állomása a beszédfejlődésnek, átmenetet képez a gögicselés, a gagyogás, és a beszéd között, mely egy sajátos gyermeknyelvi kifejezési mód. A könnyen elsajátítható szavak, pl.: papa, mama, pápá, bátorítják a gyermeket az utánzásra, nehezebb szavak ismétlésére, ezáltal a megfelelő szó kimondására.

Az élet első évében a csecsemők előnyben részesítik a konzonáns¹ dallamokat, ezekre hosszabb ideig képesek figyelni, mint a diszonzáns² hangsorokra. (Keszler, 2000.) Altatódalok hallgatásakor több hangot adnak ki, mint más hangélmény hangzásakor.

Kisgyermekkor

12-18 hónapos korig

Tipegőnek nevezzük a gyermeket, aki fejlettebb mozgásmintákat tud végrehajtani, sokat ügyesedik a játékszerekkel, tárgyakkal való manipulációja során és hangicsálásban is szembetűnő változásokat figyelhetünk meg.

Az ének és beszédhangok fokozatosan elválnak egymástól, változatos „blabláiban” már ismétlődő ritmust fedezhetünk fel, határozott hangmagasságokat énekelgetnek, motivikusan ismétletgetnek kitalált hangcsoportokat. A hangmagasságok tisztábban kivehetők, kisebb hangterjedelemben csúszkál fel-le a hangjuk. A gyermek játszik a torkában felfedezett hangokkal, kezével a száját ütögeti, miközben rejtetten a felnőtt beszéd elemeit szólaltatja meg. Nagy szerep jut ebben a korban a hangsúlyok kiemelésének, a gesztusoknak, hanglejtésnek.

18-24 hónapos korig

Örömmel játszanak a hangzókkal, számtalanszor ismétletgetik a halandzsában felfedezhető ének és beszédmotívumokat. A gyermekek még nem tudják akarataikat szóval kifejezni, ezért ez a korszak a hangos sikítások, heves sírások, indulati kitörések időszaka. A hirtelen jövő kedélyváltozások, türelmetlenség, sírás és nevetés váltakozása sok türelmet és megértést kíván a nevelőtől, ám a megfelelő hang és dal, mondóka anyag nagy segítség lehet az indulatok levezetésében, vagy a figyelem másra terelésében.

Szívesen dúdolgatnak ismerős dallamokat, és alkotókedvüknek köszönhetően maguk is találnak ki dallamra hangmotívumokat, játékos hangutánzásokat.

24-36 hónapos korig

Az adott korosztály gyermekeinek napközbeni dúdolgatása, éneklése mozgás kíséretében hangzik, ritmusra táncoltatják, mozgatják a babát, kabalát. A felnőtt énekébe egyre többször bekapcsolódnak, szívesen utánozzák a szeretett személyt, és társaikkal közösen tevékenykednek, énekelnek, verselnek. Nagyon sok zenei emlékképük van, melyeket gyakran előhívznak, szívesen visszajátszanak.

Könyvnezegetés közben egész sorokat, vagy a már sokszor hallott, rövidebb énekeket szólaltatnak meg, új dallamokat találnak ki, improvizálnak. Kiejtésük sokat finomodik, csiszolódik, érzékenyen hat rájuk a zenei élmény, hangok, zörejek, a környezet hangjainak dallama, lüktetése.

III. Zenei nevelés zenehallgatással

A gyermekek esztétikai érzékének formálása már a bölcsődében is aktuális feladat, a nevelő felelőssége, hogy milyen hanganyagot választ e korosztály számára. A szakmai felkészültségét, zenei képzettségét tükrözi, hogy mi kerül a gyermek-csoportjában a kicsik zenei kínálatába. Széles a paletta, innen szemezgetni, válogatni érdemes és egyben tanulságos feladat. A zenei ízlésformálásban segítségül hívható értékes szakmai kiadványok, minden nevelő eszköztárában meg kell, hogy legyenek.

„ A gyermek kezébe a jó zene kulcsa mellé a rossz zene elleni talizmánt adjuk, mert azt akarjuk, hogy élete ne sivatagon vezessen keresztül, hanem virágos kerteken.” (Kodály Zoltán)

A zenehallgatásra szánt dalok zenei felosztása: (mellyel auditív úton, a felhangzó zenei anyaggal befolyásoljuk a gyermek zenei anyanyelvi fejlődését.)

- magyar népdalok
- rokon népek dalai
- más népek dalai
- magyar műzene
- komponált gyermekdalok (szövegeiket kiváló költők írták, vagy népi szövegek)
- altatódalok (pl.: Borsai Ilona-Kovács Ágnes: Cinege, cinege, kismadár c. gyűjteménye) a finom pianók világa, a dúdolás a szövegtelen előadást teszi lehetővé, mely így a hangulatával hat és nem a szövegével.
- klasszikus műzene (az európai műzenék az ezredforduló tájáról, pl.: trubadúrok dalköltészete, reneszánsz, barokk a bécsi klasszicizmus, vagy a romantika miniatűrjei, egyszólamú művei, Kodály ötfokú zenéi, Bartók gyermekdalai, a XX. század zenei feldolgozásai alkalmasak erre).

A kisgyermeknevelő játszhat hangszeren is (pl.: furulya, xilofon, metallofon) ismert dalokat felismerés céljából, vagy könnyű rövid, művészi értékű darabokat. Közösen hallgathatunk kisgyermekeknek megfelelő zenét hangkazettán, CD lemezen. Pl.: Weöres Sándor, Kányádi Sándor, Zelk Zoltán, Gazdag Erzsébet és más magyar költőink megzenésített verseit. A Kaláka együttes gyermekdalai, és napjaink egyik legolvasottabb íróőnének, Bartos Erikának megzenésített gyermekversei, meséi a mai gyermekek egyik kedvenc dal, vers és énekanyagához tartoznak. Gryllus Vilmos gyermekeknek írt dalai, pentaton dallamai értékesek, szórakoztatóak, és méltán helyük van a bölcsődés korosztálynak való zenehallgatásban, zenei anyagában is.

- A természet és a környezet hangjainak rögzítése, meghallgatása sokszínű zenei fejlesztésre, közös játékra teremt kitűnő lehetőséget, mely során az akusztikus élmény átélése, vizuális élmények előhívását eredményezi.

IV. Zenei nevelés tervezése

A zenei nevelés tervezése mindenképp szükséges és hasznos. Egyrésztől szükséges a távlati tervezés. A dalanyag a bölcsődében eltöltött idő alatt fokozatosan bővül, minőségileg, és mennyiségileg is. Fontos az első időszakban megtanult dalok gyakori ismétlése a későbbiek során. A kedves játékok visszaismétlése mindenkinek sok örömet okoz. A visszaismétlések azonban remek alkalmak arra is, hogy a megfelelő módszerek alkalmazásával a gyermekek különböző zenei képességeit fejlesszük; úgy, mint hallásfejlesztés, éneklési készség fejlesztése, egyenletes lüktetés érzékeltetése, illetve a zenei fogalompárokkal való ismerkedés, mint gyors-lassú, halk-hangos, magas-mély. Ezek együtt fejlődnek énekléskor, a mozgással egybekötött gyermekjátékok közben. A készségek fejlesztésének képzelethelyzetbe illesztett módszere a játékoság. A hangsúly az érzelmi nevelésen van, a zene iránti fogékonyságon, érdeklődésen, aminek természetes következménye lesz a cselekvéssel, utánzással járó tanulás. A gyermekek az élő zenéből, éneklésből-mozgásból közvetlen tapasztalással, aktív cselekvéssel szűrjék le az elemi zenei fogalmakat. Ezért a közlő, ismertető szövegek helyett cselekedni kell, a játékot élni, élvezni kell.

Ám ahhoz, hogy ezek a fejlesztések elérjék céljukat, tudatos tervezésre van szükség. Ehhez a kisgyermeknevelőnek ismernie kell:

- az adott csoport fejlettségi szintjét
- azt a szintet, ahova a gyerekeket el szeretné juttatni
- a megfelelő zenei anyagot
- a fejlesztés fokozatait
- a művészeti nevelés és az érzelemkeltés hatásrendszerét

Az anyag összeállításánál a következő szempontokat kell szem előtt tartani:

- az új ismereteket a korábbi ismeretekre kell építeni
- a könnyebb anyagtól haladjon a nehezebb felé
- a környezethez, körülményekhez alkalmazkodva állítsa össze az anyagot

Az év eleji időszak lehetőséget ad a gyermekek megismerésére. A beszoktatás időszakát is megkönnyítheti egy-egy ölbeli játék, altatók, nyugalmat árasztó dalok énekelgetése. Érdemes szülők által informálódni az otthon énekelt-játszott dalokról, hiszen ezek intézményi keretek között való ismétlése ugyanazt a meghitt hangulatot, bizalmi kapcsolatot idézi fel a gyermekben, amit otthon átélt, megtapasztalt.

Az évi dalanyag tervezéséhez ismernünk kell az előző évek anyagát is, hogy játékformában, alkalmi anyagban is változatos legyen.

A dalok kiválasztásához a zenei hangkészlet szempontjait érdemes elsősorban szem előtt tartani. A szó-mi hangterjedelmű dalok a zenei nevelés kezdő lépései (Szólj síp, Hinta palinta, Én kis kertem kerteltem) Ezután érdemes a 3 hang, szó-lá-mi terjedelmű dalokkal ismerkedni (Borsót főztem, Kis kacska fürdik...), majd fokozatosan nyitni a hangészletet a pentaton (ötfokú: lá-szó-mi-ré-dó) dalokon keresztül 6 hangig.

A megjelölt dallamfordulat és hangterjedelem után a legfontosabb megkeresni az anyagban belül a korcsoport számára legmegfelelőbb játékformát. Eleinte maga a kisgyermeknevelő játszik és énekel, a gyermekek hallgatják, esetleg játékmozdulatokkal kísérik az éneket. Tehát a mondóka, dalanyagból olyan alkalmas játékokat kell választani, amelyeket a felnőtt játszik a gyermekkel.

A zenei feladatokat ugyanabban a csoportban sokféle dallal, sokféle módszerrel lehet megoldani. A kisgyermeknevelő számára minden perc tudatos, figyelő, irányító munka, a gyermek számára élvezet, öröm, szabad játék. A kisgyermeknevelőnek önálló döntéshozatali jog van, ez a szabadság azonban egyben felelősséget is jelent, mert megbízik a kisgyermeknevelő pedagógiai, lélektani, zenei képzettségében. A játékokkal fejlesztett zenei készségek a zenei képességek egységévé áll össze, ez alapot ad a továbbtanulásra. A gyermek fogékony, érdeklődő lesz a zene iránt, ami most és a későbbiekben is örömet szerez majd neki, szebbé teszi életét.

V. A néphagyományokra épülő zenei nevelés megvalósítása egy bölcsődei év során

Ebben a fejezetben évszakonkénti gyűjtést találhatók, havi bontással, főként a jeles napok köré csoportosítva, a néphagyományörzés egy lehetséges megvalósítási módját a bölcsődés korú kisgyermekek életkorának megfelelő szinten.

Szeptember- Szent Mihály hava

Népszokások, jeles napok:

- Kisasszony (szept.8): „Fecskehagyó Kisasszony” napja: ettől a naptól útra kelnek a vándormadarak (pl. fecske, gólya, vadludak)
- Szt. Mihály nap (szept. 29.) Mihály napi vásár: Régen nem volt annyi szép üzlet, mint ma, hanem az emberek vásárra jártak. Ott azokat a termékeket is kínálták másoknak, amit ők maguk készítettek. E közben találkoztak ismerőseikkel, barátaikkal és beszélgettek egymással.

Mondókák

- Hull a dér, jön tél (Ákom, bákom, berkenye)
- A sámsoni piacon (Benedek, Sándor.2010)
- Piros alma csüng a fán (Napról napra)
- Egy üveg alma (Napról napra)
- Kelep, kelegőlyamadár (Napról napra)
- Kár, kár, kár (Napról napra)
- Csörgő-börgő mogyoró (Zilahi 1996)
- Sárga lábú kiskakas (Zilahi 1996)

- Gólya, fecske hamar elment (Napról napra)
- Elmúlt a nyár itt a ősz (Napról napra)
- Beérett már a kökény (Napról napra)
- Így török a diót kopp, kopp, kopp (Napról napra)
- Aludj baba, aludjál (Napról napra)

Dalok éneklésre

- Ősz az idő (Benedek, Sándor. 2010.)
- Már ezután Szent Mihály nap (Napról napra)
- Apró alma (Zilahi 1996)
- Kaszálj, kaszálj pók (Zilahi 1996)
- Egy kis kertet kerítetek (Zilahi 1996)
- Dombon török a diót (Zilahi 1996)

Dalok hallgatásra

- Hull a szilva (Zilahi 1996)
- Egy kis kertet kertelek (Zilahi 1996)
- Piros alma mosolyog (Zilahi 1996)
- Éva szívem Éva (Zilahi 1996)
- Körtéfa, körtéfa (Zilahi 1996)
- Egy gyenge kis madár (Zilahi 1996)

Ismerkedés a népi hangszerekkel:

A gyermekekkel a következő hangszereket ismertethetjük meg. (Többet közülük együtt el is lehet készíteni): levélsípot, dióból készített pengetős hangszert; vesszőből csörgőt; fűzfa sípot; lopótökdedát; lopótökből „csörgőt”, „rázót”; nádból dúdolót, zümmögőt (nádduda); nádsípot; kukoricaszárból hegedűt (kóré hegedű); citerát; láncos botot; köcsögdedát; csörgőket (Különböző termések magjait egy – egy dobozba rejtjük el); dobokat; fésűs zümmögőt; zúgattyút

Kész hangszereket:

dorombot, citerát, kereplőt, furulyát, kolompot, cserépsípokat.

Október- Mindenszent hava

Népszokások, jeles napok

- Vendel napja (okt. 20.),
- Orsolya napja (okt. 21.)
- Dömötör napja (okt. 26.)
- szüret
- kukoricafosztás

Mondókák

- Erre csörög a dió (Napról napra 1992)
- Cini-cinihegedű (Napról napra 1992)
- Cini-cini muzsika (Napról napra 1992)
- Esik eső csepereg (Napról napra 1992)
- Hull a dér, jön a tél (Napról napra 1992)
- Elmúlt a nyár, itt az ősz (Napról napra 1992)
- Elmentem én a szőlőbe (Napról napra 1992)
- Erre csörög a dió (Napról napra 1992)
- Áspis, kerekes
- Cserebere, fogadom

- Badacsonyi rózsafán
- Egyedem, begyedempitypallaré
- Egy, kettő, három, négy
- Süti, süti pogácsát

Dalok éneklésre

- Érik a szőlő (Benedek, Sándor. 2010)
- Lipem, lopom a szőlőt (Forrai 1974))
- Ősszel érik, babám (Zilahi 1996)
- Fussunk, szaladjunk
- Sétálunk, sétálunk
- Cicuskám, kelj fel
- Eszter lánc
- Hinta, palinta
- Hinta, Katica

Dalok hallgatásra

- Megkapáltuk a szőlőnket három ízben is (Napról napra 1992: 35)
- A kassai szőlőhegyen (Zilahi 1996)
- Szőlőhegyen keresztül
- Hogy ha én azt tudhatnám
- Hej rózsá, rózsá
- Kis gerlice patak partján
- Egy nagy orrú bóha
- Hej, Dunáról fúj a szél
- Nána, Nána, Tiszanána
- Elmentem piacra
- Kimennék a szőlőhegyre
- Ti csak esztek, isztok
- Érik a szőlő
- Piros alma mosolyog a dombtetőn
- A kutyákat odaki
- Aluszol-e, jó juhász?
- Kelj fel juhász
- A macskának négy a lába
- Fáj a kutyámnak a lába
- Szőlőhegyen keresztül megy a kislány (Benedek, Sándor. 2010)
- Három hordó borom van (Benedek, Sándor. 2010)

November- András hava

Népszokás, jeles nap

- Márton nap (november 11.) Szt Márton történet, libás játékok, Márton nap – Állatok felismerése képekről. Állatok hangjának felismerése. Háziállatok felismerése, baromfiudvar berendezése játékallokkal.
- Katalin nap (november 25.) Katalin napkor gyümölcsfa ágat tehetünk a vázába és karácsonyra ki fog zöldülni.
- András nap (november 30.): Disznóvágások kezdetének időszaka
- adventra készülés – 1-1 szál gyertya gyújtásával, dalokkal várjuk karácsony érkezését. Az adventi koszorú elhelyezése a szobában.

Mondókák

- Ember, ember, november (Napról napra 1992)
- Esik eső, fúj a szél (Napról napra 1992)
- Libuskáim egyetek (Napról napra 1992)
- Liba mondja: gi, gá, gá (Napról napra 1992)
- Száll a madár a házra (Napról napra 1992)
- Nincs okosabb, mint a lúd, nem kell néki gyalogút (Ákom, bákom, berkenye)

- Hej, Gyula, Gyula, Gyula
- Kicsi kocsi, három csacsi
- Mély kútba tekintek
- Zíbor, zábor
- Ácsorogjunk-bácsorogjunk
- Réce, ruca, vadliba (Ciróka34)

Dalok éneklésre

- Egyél libám(Komáromi 2012)
- Libuskáim egyetek (l---d) (Forrai ÉNB)
- Kis kacsafürdik(lsm) (Forrai ÉNB)
- A gúnárom elveszett, keresésére megyek (sfmrdt,) (Forrai ÉNB)
- Kis kacska fürdik
- Kicsi vagyok én
- Most viszik, most viszik Uborkáné lányát
- Kipp-kopp, kalapács
- Madarak voltunk
- Tente, baba
- Hatan vannak a mi ludaink (Zilahi 1996:66-tavaszi)
- Én elmentem a vásárba (Zilahi 1996:66-tavaszi)
- Ég a gyertya, ég

Dalok hallgatásra

- Fúj, süvölt a Mátra szele (Napról napra 1992:52)
- Ha felmegyek a budai nagy hegyre
- Jó gazdasszony vagyok én
- Falu végén van egy ház
- Virágéknál ég a világ
- A bundának nincs gallérja
- Esik eső, ázik a heveder
- Őszi harmat után
- Erdő, erdő, de magas a teteje
- Egy kis malac
- Elesett a lúd a jégen
- A Csitári hegyek alatt
- Este van már, csillag van az égen
- Márton! Hová mégy a kocsidon? (Zilahi 1996:83)

December- Karácsony hava

Népszokás, jeles nap

- Szt. Miklós napja-Mikulás (december 6.)
- Luca nap (december 13.) Luca napkor kis pohárkákba ültessünk búzmagokat, amelyek majd karácsonyra ki fognak csírázni. Fűfej készítésével játékosá tehetjük a folyamatot.
- Advent
- Karácsony (december24-25-26)
- Szilveszter (december 31.)

Mondókák

- Zengenek az erdők
- Luca, Luca, kitty-kotty (Ákom, bákomp, berkenye)
- Jaj, de nagyon hideg van
- Angyal –kangyal, mikula (Zilahi 1996:32-tél)
- Aranykertben aranyfa(Zilahi 1996:52-tél)
- Megy a hold az égen(Zilahi 1996:52-tél)
- Süssünk, süssünk valamit (Napról napra 1992:69)

- Kicsi fazék, kicsi tál (Napról napra 1992:69)
- Ami elmúlt vissza nem jó (Napról napra 1992:69)
- Aludjál, aludjál (Napról napra 1992:69)
- Hull a hó, hull a hó, hógolyózni..(Napról napra 1992:69)
- Tél az idő, nem nyár (Napról napra 1992:69)
- Hull a hó, hull a hó lesz belőle...(Napról napra 1992:69)
- Varjú károg, fú a szél (Napról napra 1992:69)
- Hull a hó, hull a hó, jön ... (Napról napra 1992:69)
- Eljött a szép karácsony (Napról napra 1992:69)
- Kovács, kovács (Napról napra 1992:69)

Dalok éneklésre

- Szt. Miklós a hulló hóban
- Miklós püspök egykor régen
- Mikulás, Mikulás
- Bim, bam, bim, bam (Zilahi 1996:47)
- Harangoznak a toronyban (Zilahi 1996:47)
- Csordapásztorok (Zilahi 1996:51)
- A kis Jézus aranyalma (Ringató)
- Kirje, kirje, kisdedecske (Magyar ünnepek)
- Adjon Isten jó éjszakát (Zilahi 1996:54)
- Ég a gyertya ég (Zilahi 1996:55)
- Karácsonynak éjszakáján (Ringató)
- Ég a gyertya ég (l----d) (Forrai ÉNB)
- Kiskarácsony, nagykarácsony (s f m r d s,) (ForraiÉNB)
- Mennyből az angyal lejött hozzátok (Játékos Zenebona 154. o.)
- Pásztorok keljünk fel (Magyar ünnepek)

Dalok hallgatásra

- A bundának nincs gallérja (Zilahi 1996:31 tél)
- Azért mondom néktek (Zilahi 1996:31 tél)
- Idvez légy kis Jézuska (Napról napra 1992:59)
- Óh, aki Szent Miklóst szereti (Napról napra 1992:70)
- Luca, Lucakity-koty (Napról napra 1992:71)
- Aludj el magzatom (Komáromi 2012)
- Bárcsak régen felébredtem volna (Felsütött a nap az égre)
- Kösd föl Örzse, ködmönkédet... (sfmrd) (Forrai ÉNB)
- Betlehem kis falucskában (Játékos Zenebona 152. o.)
- Midőn a Szűz... (Játékos Zenebona 152. o.)
- Aludj el, magzatom! (Játékos Zenebona 152. o.)
- Rossz a Jézus kiscsizmája (Játékos Zenebona 151. o.)

Január-Boldogasszony hava

Népszokás, jeles nap:

- Újév

Mondókák

- Boldog új évet! (Hóc, hóc, katona)
- Hogyha csurog Vince.. (Ákom, bákomp, berkenye)
- Pici szívem, pici szám (Ákom, bákomp, berkenye)
- Adjék Isten minden jót (Ákom, bákomp, berkenye)
- Boldog új esztendőt (Ákom, bákomp, berkenye)
- Ez újév reggelén minden jót kívánok (Magyar ünnepek)

- Az új esztendőbe(Sándor. Benedek. 2010)
- Kerek isten fája (Zilahi 1996:41- tél)
- Adjon Isten füvet, fát (Zilahi 1996:41- tél)
- Január elől jár (Zilahi 1996:70- tél)
- Egy, kettő, három, négy (Zilahi 1996:75)
- Szalad a szán, cseng a csengő (Napról napra 1992: 94)
- Vig legyen az új esztendő

Dalok éneklésre

- A hajnali harangszónak (s f m r d) (Forrai ÉNB)

Dalok hallgatásra

- Újesztendő, vígságszerző (Zilahi 1996: 72)
- Adjon az Úristen (Zilahi 1996: 74)
- Úgy tetszik, hogy jó helyen vagyunk itt (Zilahi 1996:76)
- A szántó híres utca (Zilahi 1996: 103-tél)

Február-Böjtelő hava

Népszokások, jeles napok

- Gyertyaszentelő, Boldogaszony napja (február 2.)
- Farsang: Télűzés, alakoskodás, farsangi mulatság

A hónap eseményei, tevékenységek:

Mondókák

- Ha a medve szép időt lát (Ákom, bákomp, berkenye)
- Varjú károg, fú a szél (Zilahi 1996:41-tél)
- Ha-ha-ha, havazik (Zilahi 1996:43-tél)
- Dirmeg dörmög a medve (Zilahi 1996: 99)
- Kitapodott a medve (Zilahi 1996:99)
- Madarak voltunk, földe szálltunk

Dalok éneklésre

- Bújj, bújj medve, gyere ki a gyepre! (Isfmr) (Forrai ÉNB)
- Mackó, mackó ugorjál (mrd) (Forrai ÉNB)
- Volt nékem egy kecském.. (Benedek, Sándor. 2010)
- Száraz tónak..
- Szélről lejeljetelek
- Volt nekem egy vaskalapom
- Cickom, cickom
- Hopp, Juliska
- Kozsváros olyan város
- Széles az én kedvem ma
- Molnár legény voltam én
- Jöjj ki napocska
- Mese, mese, mátka
- Farsang három napjába
- Tánci, tánci, bum,bum, bum (Komáromi 2012)

Dalok hallgatásra

- Én kis kertet keríték(Zilahi 1996:80)
- Virágéknál ég a világ (Zilahi 1996:82)
- A malomnak nincsen köve (Zilahi 1996:107)

- Hopp ide tisztán (Zilahi 1996:107)
- Ugyan, édes komámasszony
- Elment a madárka
- Volt nékem egy kis szarkám
- Van már nékem szép új csizmám
- Egy boszorka van

Farsangra hangolódva készítsünk a gyermekekkel ritmus hangszereket, amivel a telet elűzhetjük. A rongyos bált megelőzve, gyűjtsünk minél több lopótököt. Ha ezeket kiszárítjuk, a benne levő magok csörögni fognak. Így a dalokat egyenletes lüktetéssel kísérhetjük. Zajkeltő eszközök lehetnek még láncos bot, kereplő, zúgattyú

Március-Bójtmás hava

Népszokások, jeles napok: tavasz ébredése

- Gergely nap (március 12.)
- március 15.
- Sándor, József, Benedek (március 18.,19.,21.)
- Gyümölcsoltó Boldogasszony (március 25.)

Mondókák

- Hüvelyekujjamalmafa (Hóc, hóc, katona)
- Tücsök koma (Hóc, hóc, katona)
- Csiga, gyere ki (Hóc, hóc, katona)
- Gólya néni, gólya bácsi (Ákom, bákóm, berkenye)
- Csigabiga, gyere ki, szép idő van ideki! (Ákom, bákóm, berkenye)
- Biri, biri, bárány, alig áll a lábán (Ákom, bákóm, berkenye)
- Hóc, hóc katona (Hóc, hóc, katona)
- Gyí, te paci, gyí te, ló (Hóc, hóc, katona)
- Gyí paci paripa (Hóc, hóc, katona)
- Áspis kerekes
- Sándor, József, Benedek (Zilahi 1996:7)
- Így lovagolnak a hölgyek (Zilahi 1996:90)
- Esik eső bugyborékol (Napról napra 1992:134)
- Ess, eső, ess!(Napról napra 1992:134)
- Fúj a szél, meleg szél (Napról napra 1992:134)
- Gyere tavasz, várva várlak (Napról napra 1992:134)
- Azt mondják a cinegék (Napról napra 1992:134)
- Kék ibolya, hóvirág (Napról napra 1992:134)
- Ló, ló, katona (Ciróka, 2005:26)
- Gyí, te fakó, gyí, te szürke (Ciróka, 2005:27)

Dalok éneklésre

- Bújj, bújj zöld ág (l---d) (Forrai ÉNB)
- Esik az eső, hajlik a vessző (l---d) (Forrai ÉNB)
- Esik eső, záporosó (l---d) (Forrai ÉNB)
- Csiga-biga gyere ki
- Csiga-biga gyere ki ((Forrai ÉNO)
- Esik az eső (Forrai ÉNO)
- Essél eső essél (Forrai ÉNO)
- Jöjj ki napocska (Forrai ÉNO)
- Süss fel nap (Forrai ÉNO)
- Süss ki, nap, fal alá, bújj el, hideg, föld alá! (Forrai: ÉNO)
- Ess, eső, ess, karikára ess... (Bújj, bújj, zöld ág)

- Gólya, gólya gilice mitől véres a lábad (Ism)(Forrai: ÉNO)
- Süss ki, nap, arany nap... (Cinege, cinege, kismadár...)
- Gólya bácsi, gólya, hol jártál azóta (mrd) (Forrai ÉNB)
- Gólya, gilice, kendervágó vadréce (l--d) (Forrai ÉNB)
- Gólya viszi a fiát (mrd) (Forrai ÉNB)
- Szállj el, szállj el, katicabogárka! (mrd) (Forrai ÉNB)
- Nyisd ki, Isten, kis kapudat (Zilahi 1996: 7)

Dalok hallgatásra

- Még azt mondják, nem illik (Zilahi 1996:106-tél)
- Kihajtom a ludaim a rétre
- Most szép lenni katonának (Zilahi 1996:85)
- Kossuth Lajos azt izente (Zilahi 1996:82)+
- Huszárgyerek, huszárgyerek, huszárgyerek
- Kossuth Lajos táborában
- Falu végén van egy ház
- Volt nekem egy kecském
- Hej, tulipán, tulipán (Zilahi 1996: 69)
- Szánt a babám
- Süvegemen nemzetszín rózsza (Zilahi 1996:81)
- Szép a huszár, ha felül a lovára (Zilahi 1996:88)

Április- Szent György hava

Népszokások, jeles napok

- húsvét
- tavasz

A hónap eseményei, tevékenységek:

- tojás keresés
- tavaszi növényekkel való ismerkedés
- tojás, sonka kóstolás
- beszélgetés: húsvét,bárány, locsolás, nyuszi
- a hónap virágainak megfigyelése: gyermekláncfű, medvehagyma
- tojásdíszítés papíron, nyomdázással

Mondókák

- E háznak van rózsabokra (Ákom, bákóm, berkenye)
- E háznak kertjében (Ákom, bákóm, berkenye)
- Kelj föl párnáidról (Ákom, bákóm, berkenye)
- Nyuszim, nyuszim, nyulacska (Ákom, bákóm, berkenye)
- Ákom-bákóm berkenye (Magyar ünnepek)
- Zöld erdőben jártam (Magyar ünnepek)
- Jó reggelt, jó reggelt, kedves liliomszál (Magyar ünnepek)
- Én kis kertészlegény vagyok (Magyar ünnepek)
- Rózsafának a tövéből
- Putty-putty, putypuritty
- Fecske, fecske, gyere csak
- Gyí Bányára, Besztercére
- Gyí te fakó, messzire
- E háznak van egy rózsája

Dalok éneklésre

- Én kis kertem kerteltem
- Bújj, bújj zöld ág
- Süss fel nap, Szent György-nap (Zilahi 1996:8- tavasz)
- Süss ki, meleg (Zilahi 1996:8-tavaszi)
- Süss fel nap, fényes nap (Zilahi 1996:9- tavasz)

Dalok hallgatásra

- Hová mész te kis nyulacska?
- Hol jártál báránykám?
- Tisza partján mandulafa virágzik
- Egyszer egy királyfi
- Tavaszi szél vizet áraszt(Zilahi 1996:9-tavaszi)
- A tavaszi szép időnek (Zilahi 1996: 24-tavaszi)
- Fehér Liliomszál (Zilahi 1996: 24-tavaszi)
- Kis kece lányom (Zilahi 1996: 26-tavaszi)
- Lányok ülnek a toronyba(Zilahi 1996:120)

Május- Pünkösdi hava

Népszokások, jeles napok

- madarak és fák napja (május 28.)
- anyák napja
- pünkösdi

Mondókák (versek)

- Köszöntő anyák napjára (Hóc, hóc, katona)
- Szervác, Pongrác, Bonifác (Ákom, bákomp, berkenye)
- Piros pünkösdi napján (Ákom, bákomp, berkenye)
- Már megjöttünk ez helyre (Magyar ünnepek)
- Ess, eső, ess (Zilahi 1996: 13)
- Álmomba az éjjel (Napról napra 1992:179)

Dalok éneklésre

- Serkenj fel, mert most jó az hajnal (sfmrds) (Forrai ÉNB)
- Hopp Juliska, hopp Mariska (d'lsfmrds) (Forrai ÉNB)
- Pál, Kata, Péter jó reggelt. (lsfmrds,)(Forrai ÉNB)
- Én kis kertem kerteltem, bazsarózsát... (sm)(Forrai ÉNB)
- Az argyélus kismadár (r'd'tlsmrds,l,)(Forrai ÉNB)
- Cifra palota (mrds,l,s,)(Forrai: ÉNO)
- Kicsi vagyok én (l--d)(Forrai: ÉNO)

Dalok hallgatásra

- Láttál-e már valaha csipkebokor rózsát (Zilahi 1996: 136)
- Kinyílt a rózsa
- Hej, tulipán, tulipán (Zilahi 1996: 133)
- Két szál pünkösdrózsa (Zilahi 1996:136)
- Anyám édesanyám elfeslett a csizmám (Forrai: ÉNO)
- Én kicsike vagyok, nagyot nem mondhatok (sfmrds)(Forrai: ÉNO)
- A pünkösdi rózsa kihajlott az útra(l---d)(Forrai: ÉNO)
- Serkenj fel, kegyes nép
- A pünkösdi rózsa
- Tisza partján mandulafa virágzik (Zilahi 1996: 79)

VI. Összegzés

A bölcsődei ének zenei nevelés módszerei tekintetében széles spektrumú rálátással és ismeretekkel kell ahhoz rendelkezni, hogy minden kisgyermeknevelő kialakítsa a saját elképzelésének, hitének, tudásának és elveinek megfelelő módszert, amellyel hatni képes a rábízott gyermekekre, szűkebb és tágabb környezetére. A gyermekek személyiségfejlődése szempontjából elengedhetetlennek tartom a zenei nevelés magas szintű megvalósítását, a kisgyermek egyéni érdeklődésének, és önkéntes részvételének tiszteletben tartása mellett. A megfelelő felkészültséggel rendelkező, módszereit jól megválasztó kisgyermeknevelő a zenei nevelés terén a következő eredményeket érheti el:

- Elősegíti a zenei képességek kibontakozását, a zenei készség megalapozását.
- Fejleszti a ritmusérzéklet, ütemérzékre pozitív hatással van.
- Segíti a zenei hallás, éneklési készség elindítását.
- Segíti a beszéd-készség kialakulását, fejlődését, bővíti szókincsét.
- Segíti a tiszta hangképzést, szép kiejtést, a helyes artikulációt, a beszéd-kedv megalapozását.
- Segíti a szavak megértését, fejleszti a memóriát, ezáltal elősegíti az értelmi fejlődést.
- Fejleszti a finom-motorikát, ritmikus, harmonikus mozgásra serkent, elősegítve a mozgásfejlődést.
- Gátlások, feszültség oldása, mely hangulatteremtő hatású.
- Gyermek örül a felnőttel való bensőséges, szoros érzelmi kapcsolatnak.
- Erősíti a kötődést kisgyermek és nevelője között.
- Fejleszti a memóriát, ismereteket közvetít.
- Ízlésvilágát formálja, hat a szépérzékre, elősegítve az érzelmi fejlődést.
- Megnyugtat, ellazít, lelki egyensúlyt teremt.
- Közös élményt, együtt zenélés éneklés örömét biztosítja.
- A társkapcsolatok alakulását pozitívan befolyásolja.
- Komplex személyiségformáló hatása van.

Elengedhetetlen a pedagógus mintaadó, nevelő munkája, ezen túl azonban szükségét érzem annak, hogy a kisgyermeknevelők zenei nevelés terén is minél inkább tovább képezzék magukat, ezzel fejlesztve saját képességeiket, megismerkedjenek új módszerekkel, és repertoárjukat is bővíteni tudják. Csak határtalan türelemmel, következetességgel és szeretettel adhatjuk tovább azt a tudást, tapasztalatot, melyet meggyőződéssel vagyunk képesek közvetíteni.

Felhasznált szakirodalom

Forrai Katalin (1986): Ének a bölcsődében. Zeneműkiadó, Budapest

Forrai Katalin (1975): Ének az óvodában. Zeneműkiadó, Budapest

Kissné Fazekas Ibolya (2012): Zenei nevelés a bölcsődében, napjainkban „In memoriam Forrai Katalin – Nagy elődök nyomában a 21. században” I. Kisgyermekkorai Zenei Nevelési Konferencia Kecskemét, 2012. november 9.

Kodály Z. (1974): Visszatekintés I–II. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. Budapest: Zeneműkiadó

Komáromi Lajosné (2012): Játékos zenebona. Mondókák, dalok, zenei játékok gyermekeknek és felnőtteknek – Novum Könyvklub Kft.

Moldoványi Zsuzsa (válogatta) (2010): Hóc, hóc, katona. Bölcsődések verseskönyve. Móra Könyvkiadó

Nagy Balázsné (1996): Zenei nevelés Willems-módszerrel, Óvodai Nevelés XLIX. évf.. 1996. Június 6. Szám – 189-190.p.

Nyakasné Túri Klára(válogatta), Dorbach Mária (szerkesztette)(1985): Ákom, bákomp, berkenye. Magyar népi gyermekköltészet. Móra Ferenc Könyvkiadó

Reikort Ildikó (2009): Zenevárázs. Új utak az óvodai nevelés zene és mozgásvilágában. A világ befogadásának elérhetősége. 2. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft, Budapest.

Zilahi Józsefné (szerkesztette, válogatta)(1996): Óvodai nevelés játékkal, mesével- Ősz. Eötvös József Könyvkiadó. Budapest

Zilahi Józsefné (szerkesztette, válogatta)(1996): Óvodai nevelés játékkal, mesével- Tél. Eötvös József Könyvkiadó. Budapest

Árvayné Nezvald Anett

BPK MŰSI művésztanár

Soproni Egyetem

Benedek Elek Pedagógiai Kar